

SAMEN TEGEN ONBETAALDE SCHOOLFACTUREN

Colette Victor, coördinator 'Samen tegen onbetaalde schoolfacturen'
Koen Trappeniers, directeur Welzijnzorg

Samen tegen onbetaalde schoolfacturen' is een unieke samenwerking tussen de armoedesector en de onderwijswereld met de financiële steun van minister Crevits, Welzijnzorg en Cera. Een vormingswerker, ervaringsdeskundige in de armoede en de pedagogische begeleidingsdiensten van de onderwijsskoepels begeleiden gedurende een heel schooljaar een secundaire school om een kostenbeheersend beleid te voeren, een goede communicatie op te zetten met ouders in kwetsbare situaties, onbetaalde schoolfacturen te vermijden en waar nodig sociaal in te vorderen.

ARMOEDE EN ONGELIJKHEID IN ONS LAND EN IN ONS ONDERWIJS

De Vlaamse armoedemonitor leert ons dat 13% van de kinderen in Vlaanderen geboren wordt in een kansarm gezin. Dat is absurd veel voor een rijke regio als Vlaanderen. Bepaalde groepen zoals kinderen met een migratieachtergrond (35%) of kinderen uit eenoudergezinnen (32%), lopen nog veel meer risico op armoede. In Brussel is de situatie nog ernstiger.

Deze kinderen groeien op in een gezin met minder kansen. Wanneer ze enkele jaren later in ons onderwijs terecht komen, ondervinden ze ook daar hoe moeilijk het is om mee te kunnen.

De Vlaamse armoedemonitor leert ons dat 13% van de kinderen in Vlaanderen geboren wordt in een kansarm gezin.

De gevolgen zijn niet min. Een kind geboren in een kansarm gezin heeft tien keer meer kans om zonder diploma uit te stromen dan een kind met kansrijke ouders. Ondanks de goede scores voor ons onderwijs in het internationaal Pisa-onderzoek, is

de kloof tussen kansarme en kansrijke kinderen bij ons de grootste in Europa.

Het onderwijs slaagt er met andere woorden weinig of niet in om sociaaleconomische verschillen terug te dringen. Het belang van een diploma, maar ook van succeservaringen tijdens de schoolloopbaan is cruciaal om te ontsnappen aan de armoedespiraal.

De problemen in het onderwijs zijn divers. Veel ruimer dan de projectfocus van onbetaalde schoolfacturen. Het begint al bij het plaats tekort waarbij de zwakste gezinnen altijd het eerste slachtoffer zijn, Onderwijsdeskundigen waren net als Welzijnszorg ontgoocheld in de hervorming van het secundair onderwijs, die toch eerder koos om te behouden wat was.

Gelukkig is er ook goed nieuws. Er is de voorbije jaren een licht dalende trend in de ongekwalificeerde uitstroom. Ook het beleid zorgde voor vooruitgang: het aantal toegekende schooltoelagen is sterk toegenomen dankzij alle inspanningen voor een zo automatisch mogelijke toekenning.

DE PRIJS VAN HET ONDERWIJS

Eén van de problemen die opduiken is de kostprijs van het onderwijs. Ook het leerplichtonderwijs is allesbehalve gratis. In het basisonderwijs kennen we de dubbele maximumfactuur die de kosten voor ouders enigszins beperkt. In het secundair onderwijs lopen de kosten hoger op en zijn ze bovendien sterk verschillend van school tot school, maar zeker ook afhankelijk van de gekozen studierichting.

De kosten lopen soms hoog op, zeker tijdens bepaalde periodes zoals de start van het schooljaar. Als je dan enkele kinderen hebt die thuishomen

met een schoolfactuur en een lijstje spullen die je zelf moet aankopen, dan komen heel wat ouders in de problemen.

Eén van de projectpartners van 'Samen tegen onbetaalde schoolfacturen', SOS Schulden op school, onderzocht dit. Maar liefst 70% van de scholen wordt geconfronteerd met onbetaalde schoolfacturen. Meestal omdat de ouders de middelen niet hebben om de facturen te betalen. Hun inkomen is te laag en ze hebben nog andere hoge kosten zoals huur, energie, gezondheidszorg

Bovendien stelde SOS Schulden op school vast dat 70% van de scholen (nog) niet beschikt over een duidelijke procedure om hiermee om te gaan, of dat het blijft bij enkele vage richtlijnen. Nochtans is het zowel voor de ouders, de kinderen als de school een groot probleem.

Het Probleem:

- De scholen rapporteren het afgelopen schooljaar een openstaande schuld variërend van € 87 tot € 55.000, met een gemiddelde over alle scholen heen van € 8600
- Gemiddeld genomen geven de scholen aan dat zo'n 10% van alle rekeningen niet wordt betaald
- 57,9% van de scholen vangt onbetaalde rekeningen op met de werkingsmiddelen van de school. 29,8% van de bevroagde scholen heeft een solidariteitsfonds en/of organiseert zelf activiteiten om extra middelen in te zamelen om onbetaalde rekeningen op te vangen. 17,5% van de scholen geeft aan geen middelen te hebben om onbetaalde rekeningen mee op te vangen.
- 61,5% van de scholen die te maken krijgt met onbetaalde rekeningen vindt dit een groot probleem
- 1 school op 4 geeft aan de reden voor niet-betalen nooit of meestal niet te kennen. Ze hebben dus geen inzicht in de motieven van ouders om de schoolrekening niet te betalen.
- De meest frequent aangehaalde reden om een rekening niet te betalen zijn onderliggende financiële moeilijkheden van de ouders (in 94.7% van de scholen komt dit al eens voor). In de helft van de scholen (49,1%) vergeten ouders al eens een rekening te betalen.

Huidige aanpak:

- Slechts 30% van de bevroegde scholen heeft een vaste procedure voor het opvolgen van onbetaalde rekeningen waar men steeds op terugvalt. 70% van de scholen heeft helemaal geen procedure of slechts een vage aanpak waar men regelmatig van afwijkt.
- De helft van de scholen stuurt nooit of maar soms een herinnering als een schoolrekening niet wordt betaald.
- 1 school op 3 zet nooit of slechts zelden de stap om ouders op te bellen wanneer ze de rekening niet hebben betaald (31,5%)
- De helft van alle scholen gaat nooit of slechts zelden met de ouders in een persoonlijk gesprek wanneer de rekeningen niet worden betaald (50%)
- 1 school op 4 geeft toe soms helemaal niets te doen en een onbetaalde rekening gewoon op zijn beloop te laten.
- 2 scholen op 3 stellen vaak tot altijd een afbetalingsplan voor aan ouders die de schoolrekeningen niet betalen. In 1 school op 3 gebeurt dit nooit of slechts uitzonderlijk.

Alle scholen worden met onbetaalde schoolfacturen geconfronteerd. Het is belangrijk aan te geven dat lang niet alle onbetaalde schoolfacturen een indicatie van armoede zijn. Soms gaat het om een vergetelheid, soms om een principiële meningsverschil, soms om niet te accepteren onwil. Belangrijk om te stellen is dat de facturen in de regel betaald dienen te worden. Scholen moeten optimaal kunnen werken en dat is in het belang van iedereen.

Het probleem erkennen is slechts een eerste stap. Het probleem aanpakken is echter heel wat moeilijker. Armoede is een complex probleem. Een probleem dat het onderwijs of de school niet alleen kan aanpakken, laat staan oplossen. Maar evenmin een probleem waar je de gezinnen in armoede of de kinderen en jongeren de schuld van kan of mag geven. De problemen op school, de onbetaalde schoolfactuur, is vaak één van de vele problemen waar ze dag in dag uit mee kampen.

LANGDURIG TRAJECT OP MAAT VAN DE SCHOOL

Leerkrachten, directies en het hele schoolteam zijn grotendeels afkomstig uit de blanke middenklasse. Ook in hun opleiding is er niet altijd aandacht geweest voor de armoedeproblematiek. Ondanks het sociale engagement en goede bedoelingen van heel wat directies en leerkrachten, is het niet eenvoudig om armoede te begrijpen en al evenmin om daar op een goede manier mee om te gaan. Hoe herken je armoede? Hoe communiceer je naar ouders? Hoe pak je het aan wanneer er een probleem is met de schoolfactuur? Je mag dit als school niet uit de weg gaan, maar moet dit kunnen doen met respect voor ieders situatie en met een oplossing voor ogen. Bovendien moet het belang van de kinderen en jongeren steeds voorop staan.

Niets doen aan onbetaalde facturen, is evenmin een oplossing, aangezien de school alle middelen nodig heeft. Hoe meer onbetaalde facturen, hoe moeilijker het wordt. Jammer genoeg zijn er nog steeds verhalen van incassobureaus die ouders afdreigen, nota's in de agenda van een kind waarin aangemaand wordt de rekeningen te betalen of zelfs rapporten die ingehouden worden tot de facturen betaald zijn. Evenzeer zijn er verhalen van oplopende kosten, zeker in het secundair onderwijs. Sommige kosten zijn absoluut noodzakelijk, andere misschien te vermijden als er goede afspraken gemaakt worden onder het schoolteam. Het is goed om als schoolteam ook te weten dat vijf euro voor de meesten een klein bedrag is, maar voor mensen in armoede een warme maaltijd voor het hele gezin.

Het is eerder uitzonderlijk dat er bewust gekozen wordt voor uitsluiting van mensen in armoede. Een gebrek aan kennis en handvaten hoe de problematiek wel aan te pakken blijkt het voornaamste probleem. Daar wil het project 'Samen tegen onbetaalde schoolfacturen' een antwoord bieden, op maat van de school, samen met de school.

De slaagkansen van het project zijn niet gegarandeerd. De armoedeproblematiek blijft

Het onderwijs slaagt er met andere woorden weinig of niet in om sociaaleconomische verschillen terug te dringen.

bestaan en neemt zelfs toe bij kinderen en jongeren. Evenmin is er de mogelijkheid om op korte termijn het leerplichtonderwijs effectief gratis te maken. Tenslotte is ook de marge bij scholen om flexibel om te gaan met onbetaalde facturen beperkt. In sommige scholen is het aantal leerlingen dat in armoede opgroeit erg groot.

Toch is bij alle partners het geloof in dit project groot. Er is gekozen voor een traject dat een heel schooljaar loopt. Dit zorgt ervoor dat de deelnemende scholen ook de tijd en de ondersteuning krijgen om concrete acties uit te werken en toe te passen in hun beleid.

Samen tegen onbetaalde schoolfacturen zal in het schooljaar 2017 - 2018 45 Vlaamse en Brusselse secundaire scholen ondersteuning bieden. Vormingswerkers en ervaringsdeskundigen gaan met de steun van de pedagogische begeleidingsdiensten aan de slag met een schoolarmoedeteam, een stuurgroep uit alle geledingen van de school. In het traject zijn 7 contactmomenten voorzien tussen de school en de projectmedewerkers. Dit start met een intakegesprek en het opstellen van een 'foto' van de school, maar bevat ook een pedagogische studiedag waar al het schoolpersoneel mee in het bad wordt genomen.

Gedurende het traject werken alle partners in en rond de school vanuit een gedragen visie op de armoedeproblematiek aan drie pijlers:

- *Kostenbeheersing*: Hoe kan je als school de kosten beperken voor leerlingen en ouders en de factuur zo laag mogelijk houden? Zijn alle kosten in de school noodzakelijk? Hoe kunnen facturen goed gespreid worden? Zijn er verborgen kosten buiten de schoolfacturen? Wat met aan te kopen materialen, studie-uitstappen?
- *Communicatie*: Gezinnen in armoede en scholen spreken soms een andere taal. Daarom werkt het project ook aan duidelijke communicatie met ouders uit kansengroepen. Welke kosten mag je verwachten gedurende het schooljaar? Wat kan er gedaan worden bij betalingsproblemen? Hanteert de school mijn bekommernissen met de nodige discretie? Met een goede communicatie wordt de relatie tussen ouders en school hechter. De kans dat de schoolrekening (tenminste gedeeltelijk) wordt betaald, is veel reëler wanneer er een betere band is tussen de twee spelers.

- *Menselijke invordering*: De school zal de armoede niet oplossen. Er zullen spijtig genoeg ook onbetaalde schoolfacturen blijven bestaan. Scholen moeten zorgen dat hun rekeningen kloppen en zien deze facturen graag betaald. Hoe kan je als school op een menselijke, sociale manier invorderen, zonder de gezinnen in kwestie extra op (invorderings)kosten te jagen of op een onverantwoorde manier onder druk te zetten?

SAMENWERKING LOONT

Welzijnsvzw, minister van onderwijs Hilde Crevits en Cera investeerden om dit project op poten te zetten. Bovendien mag het project rekenen op de steun van alle onderwijskoepels - Katholiek Onderwijs Vlaanderen, GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, Provinciaal Onderwijs Vlaanderen en Onderwijskoepel van Steden en Gemeenten - die hun pedagogische begeleidingsdiensten inzetten om dit project mee te dragen in de scholen. Ouderkoepels, de scholierenkoepel, CLB's ... MyTrustO zorgt mee voor een model om op een sociale manier schulden in te vorderen. Tenslotte zijn er ook medewerkers en vrijwilligers in de armoedesector. Het Netwerk Tegen Armoede en Vierdewereldgroep "Mensen voor Mensen" vzw uit Aalst, SOS Schulden op school en Welzijnsvzw zelf zorgen voor ervaringskennis en kennis van de armoedeproblematiek.

'Samen tegen onbetaalde schoolfacturen' lanceerde eind april 2017 een oproep naar Vlaamse en Brusselse secundaire scholen om zich kandidaat te stellen voor een begeleidingstraject. Hierbij werd de scholen onmiddellijk duidelijk gemaakt dat het traject, hoewel kosteloos, niet vrijblijvend is. Er wordt immers een grote inspanning gevraagd van de scholen, zowel tijdens het traject (contactmomenten, uitwerken verbeteracties) als erna (effectief toepassen van de afgesproken acties).

Ondanks de beperkte periode om te kandidideren dienden na één maand maar liefst 74 secundaire scholen hun kandidatuur in. Dit

Evenmin is er de mogelijkheid om op korte termijn het leerplichtonderwijs effectief gratis te maken.

Dit kan een basis zijn om naar een maximumfactuur in het secundair onderwijs te gaan. Hopelijk is het beleid klaar om daar dan ook voor te kiezen.

aantal overtrof alle verwachtingen en toont aan dat de scholen zich niet enkel bewust zijn van de problematiek van armoede en onbetaalde schoolfacturen, maar mits de nodige ondersteuning, zelf werk willen maken van een sociaal en inclusief beleid. Het eerste schooljaar zullen 45 scholen effectieve begeleiding krijgen.

Dankzij het groot aantal kandidaten kon wel werk gemaakt worden van een selectie waarbinnen ook het projectteam en de betrokken partners zo veel mogelijk leerkansen hebben. Zo konden er scholen uit alle netten, uit alle regio's en met zeer diverse studierichtingen opgenomen worden.

Samen tegen onbetaalde schoolfacturen staat of valt immers met het ontwikkelen van acties op maat van scholen. Een stedelijke school met een grote populatie leerlingen uit kansarme gezinnen, zal anders moeten ageren dan een school met uitsluitend ASO richtingen in een rijkere Vlaamse regio. Vergis je niet, ook in die laatste school zitten leerlingen in armoede.

De motivatie van de scholen om de leerkansen van hun leerlingen te maximaliseren was opvallend. Die positieve instelling biedt een unieke kans om onbetaalde schoolfacturen en de problematiek die daarmee gepaard gaat, aan te pakken. Een directeur gaf de reden waarom zijn school deelnam aan het project: "Het aantal kansarme jongeren neemt jaar na jaar alsmaar toe op onze school. Hiermee gepaard gaand stijgen jaar na jaar het aantal onbetaalde schoolfacturen. Onze school wil alle jongeren gelijke kansen geven. We streven naar beheersbare schoolrekeningen. Daarnaast willen we graag samen met ander partners zoeken naar een beter invorderingsbeleid."

DEEL VAN DE OPLOSSING, MAAR DAARMEE VERDWIJNT HET PROBLEEM NIET
'Samen tegen onbetaalde schoolfacturen' zal zich het komende schooljaar moeten waar maken. We geloven dat we voldoende troeven in handen hebben om de scholen, de leerlingen en hun ouders echt vooruit te helpen.

Welzijnszorg gaat er van uit dat indien we succesvol zijn het project ook in het schooljaar 2018-2019 zal doorlopen en daarna zijn plaats moet vinden in een regulier aanbod.

Een goed armoedebeleid op school kan het verschil maken tussen een geslaagde schoolcarrière en een drop-out, tussen een gezin in armoede dat zich begrepen voelt of onbegrip en kwaadheid tegenover de school.

Toch kan dit initiatief niet alles oplossen. Er is het structurele armoede-probleem waar 1 op 7 mensen mee te kampen heeft. Zolang het inkomen van heel wat gezinnen, ook met kinderen, ver onder de armoedegrens ligt, zullen er onbetaalde facturen zijn. Schoolfacturen, ziekenhuisfacturen, energiefacturen ...

Ook in het onderwijs zelf kunnen en moeten er stappen vooruit gezet worden. Minister Crevits liet een studiekostenmonitor ontwikkelen. Deze meet de kosten in het secundair onderwijs van de verschillende opleidingen en de verschillende scholen. Dit kan een basis zijn om naar een maximumfactuur in het secundair onderwijs te gaan. Hopelijk is het beleid klaar om daar dan ook voor te kiezen.

De schooltoelagen worden steeds automatisch toegekend. Dit is een grote stap vooruit. De toename van het aantal gezinnen dat effectief een toelage uitbetaald krijgt is het beste signaal om verder te gaan op de ingeslagen weg. Of de geplande hervorming van het secundair onderwijs de ongelijkheid in onderwijskansen zal verkleinen is echter mee twijfelachtig.

Als armoedebestrijdingsorganisatie blijft het altijd onze doelstelling om via onderwijs de ongelijkheid te verkleinen en kinderen en jongeren de kans te bieden om te ontsnappen uit armoede. Dat kan het in Vlaanderen en Brussel nog altijd veel beter.

“Wanneer ik elk jaar op de proclamatie diploma's mag uitreiken aan leerlingen die ik dacht dat het nooit zouden halen, dan weet ik dat al onze inspanningen de moeite waard waren.” (een schooldirecteur)